IN OGLINDA DOCUMENTELOR

MOLDOVENII TRANSNISTRENI

Scriu aceste rînduri cu durere și amar în suflet. Oare chiar să-i fi stricat sistemul stalinist pe oamenii noștri într-atît încît nu mai pricep ce se face azi pe lume, încotro merge viața? Că se dărîmă, în fața ochilor noștri, lumea de robie a socialismului de cazarmă și ni se deschide posibilitatea de a clădi o viață liberă, omenească, în rînd cu toate popoarele Europei? Că putem fi, în sfîrșit, oameni liberi, destoinici, stăpîni la noi acasă, stăpîni pe munca noastră, pe pămîntul nostru?

La 29 iulie pe pajiștea din centrul satului meu natal Mălăiești (Grigoriopol) a avut loc o frumoasă sărbătoare: «Ziua satului». Conducătorii gospodăriei i-ai felicitat pe mecanizatori că au terminat recoltarea, le-au închinat frumoși colaci din pîine nouă... Copiii de la grădiniță au cîntat emoționante cîntece; cîteva sătence în vîrstă au adus în scenă vechi melodii... S-a dansat hora tradițională; alături, pe stadion, s-a disputat un meci de fotbal amical.

Am fost invitat să spun și eu cîteva cuvinte. Întîi și întîi am socotit de cuviință să vorbesc sătenilor mei despre Moldova. Despre Moldova suverană. Despre munca noului parlament. Despre greutățile ce le întîmpină conducerea republicii în activitatea sa... Despre forțele dușmănoase, care împiedică întărirea Moldovei spre adevărata suveranitate. Despre pămînt. Despre Legile adoptate de parlament, care în unele localități sînt ignorate, blocate, sabotate. Despre sufletul nostru călcat în picioare de ostașii întunericului. Despre setea de dreptate și lumină a moldoveanului. Despre nevoia de cultură națională, de renaștere a limbii materne...

Coborînd din scenă, în aplauzele celor adunați, n-am reușit să-mi trag bine sufletul că am fost atacat de un bărbat înfuriat și o femeiușcă guralivă. Bărbatul: că de ce am zis de oraș că ne exploatează. Că fără oraș am muri de foame... Femeiușca: că de ce am plecat la Moscova, pe urmă am venit la Chișinău, iar amu am venit la sat să le dau minte. Eu, care, chipurile, am mult aur... La care s-a mai alăturat un omulean, strigînd: «Nu vrem să fim români! Vrem să fim moldoveni!..». Luat pe neașteptate, am încercat să le dau unele lămuriri, dar am fost tras de mînecă, de o bună cunoștință care a asistat liniștit la acest atac: «Nu le dați atenție. Păstrați-vă nervii...». De bună seamă, după o bucată de vreme, am înțeles că cei de s-au năpustit asupra mea cu gura erau cam înfierbîntați. Nu numai de soarele dogoritor, ce bătea în creștetul capului, dar și de anumiți aburi — fie de ură sau de băutură...

Mi s-a mai întîmplat la întîlniri. Și în alte părți, și la mine în sat.

Pentru ce am amintit de acest episod? Pentru că la Mălăiești, noaptea, în mod tîlhăresc, după ce a stat arborat cîteva săptămîni de asupra localului Sovietului sătesc, a fost rupt drapelul de stat al Moldovei --Tricolorul. A rămas numai portdrapelul, cu o îngustă margine sfîșiată, ca o rană... La Mălăiești grafia latină nu are trecere. Inscripțiile pentru «Ziua satului» au fost făcute în slavă. După voia și cheful așa-zisului «pictor» de la casa de cultură.

Scriu aceste rînduri cu durere și amar în suflet. Pentru cele ce se întîmplă la Mălăiești. Și nu numai în satul meu. În multe localități de pe malul stîng al Nistrului. Mă mîngîi însă cu gîndul că atunci cînd era, poate, să mi se scoată ochii de cei cîțiva furioși pentru cele vorbite de mine s-au găsit și oameni de bună credință, care mi-au sărit într-ajutor, zicîndu-le în față: «De ce vorbiți așa? Dumnealui cunoaște istoria, știe ce vorbește». Mi-au luat apărarea mălăieștenii. Iar la sfîrșitul sărbătorii, la poartă, am fost oprit și înconjurat de un grup de oameni în etate, care m-au întrebat așa: «Despre biserică de ce n-ai spus? Am avut două biserici în sat, dar bolșevicii ni le-au dărîmat pe amîndouă. Avem un botez, avem un mort, ne ducem în alte sate, la bisericile de acolo... Îi departe, nu mai putem umbla pe drumuri. Sîntem bătrîni... Să ne deie înapoi casa asta, unde e școala de muzică, că aici a fost cîndva biserica...».

Aici sufletul meu a tresărit și mi-am amintit că am de o bucată de vreme o copie a broșurii lui **Onisifor Ghibu** despre Adunarea națională a moldovenilor la Tiraspol. Era în anul 1917. Cînd, după revoluția rusă, s-au trezit neamurile de pe tot întinsul imperiului țarist. S-au trezit atunci și moldovenii din stînga Nistrului. Și au strigat ajutor de la frații lor de pe malul drept al Nistrului. Și s-au plîns că au fost ținuți în întuneric de puterea țarismului. Că vor să iasă și ei la lumină... Mi-am amintit și mi-am zis: «Oare chiar de tot să fi căzut în amorțire consătenii mei, laolaltă cu toți moldovenii de pe malul stîng al Nistrului, că se lasă duși în rătăcire de către ostașii întunericului din zilele noastre, de forțele șovine, care vor să ne distrugă, să ne asimileze, să facă să ne uităm și limbă, și credință, și neam, și tot. Iar, mai cu seamă, să ne învrăjbească cu frații noștri de peste Nistru... Ca mai ușor să ne stăpînească, să ne călărească... Umblînd cu idei de republici autonome, nistrene, cu referendumuri contra limbii, grafiei, drapelului de stat».

Mi-am amintit de acea broșură, scrisă de un ardelean care a fost martor al revoluției din 1917, care a participat cu trup și suflet la deș tarea moldovenilor basarab dar și la marele act al A nării naționale a moldoven transnistreni din 1917 la raspol, și mi-am zis: consăt mei, toți moldovenii din stî Nistrului trebuie să știe a fost în acel an în ora Tiraspol, cum ne-au susți atunci ucrainenii, să cunc că numele înflăcăraților p rioți transnistreni: Bulat, Jal Mălai, Moscalencu, Durba Bejan și atîția alții... Să ș că înaintașii noștri și-au seama de marea primejdie a nu ne lăsa rupți de frații n tri de peste Nistru, de a îngădui ca dușmanii bage vrajbă între noi, c atunci ne pierdem și limba, credința, și tot ce avem m scump.

Prin bunăvoința ziarul «Moldova suverană» pun dispoziția cititorului ace valoros document, în care b te inima înaintașilor noștri, c re au visat la un viitor m bun pentru noi, care, viito însă a fost înciuiat de călăii l Stalin, călcat în picioare care vis abia acum are șans de a deveni faptă reală, v ață adevărată. Depinde de no moldovenii din stînga Nistr lui, dacă ne vom păstra și d aici înainte ca neam ori ne vo topi în îmbrățișarea «frățeas că» a altor neamuri și semin ții...

Citiți, dragi transnistreni citiți și luați aminte. După aces document vor urma și altele.

Vladimir BEȘLEAGĂ.
4 august 1990.

DEȘTEPTAREA MOLDOVENILOR DE PESTE NISTRU

ADUNAREA NAȚIONALA ȚINUTĂ LA 17 DECEMVRIE 1917 IN ORAȘUL TIRASPOLE

treg s-a deșteptat la viață și pole, pe ziua de 17 Decemvrie

LUMENAREA

Cine-trebui nou
Cap. 1-i.

Nitrebui nou școla să fii în limba narodului moldovenesc. Ca fii ște care moldovan sa știi cel învață pi dânsu.

ela Nistru păn'la Tisa
ot Românul plânsu-mi-s-a
ă nu mai poate străbate
e-atâta străinătate.

Așa scria acum vreo trei-eci de ani marele poet **Mihail minescu,** pe care suferințele sfârșite ale neamului său l-au tins în chipul cel mai simți-or. Gem de o mie de ani Ro-ânii din **Ungaria** și **Transil-ania** sub călcâiul unguresc, e sub care nu pot scăpa; of-ează **Bucovina,** în care se dihnesc osămintele lui **Ște-n cel Mare;** tânjește România opleșită de Nemți, de Bul-ari și Turci; oftează fără nă-ejde Basarabia sub cnutul rului rusesc. Peste douăspre-ece milioane de Români duc iață de robi, — ei cari sunt i ai unui popor mare și ne-iruit din vechime.

Dela Nistru păn'la Tisa nu-nai gemăt, numai oftat, nu-nai suferință.

Dar peste Nistru? Despre sta nimeni nu pomenește ni-ic, nimeni nu știe nimic. Ori oate că acolo nu trăiesc frați le-ai noștri, a căror soartă să e miște, a căror viață să ne nteresze?

Ba da, trăiesc și acolo ur-nași de-ai vechilor Români, — răiesc și acolo fii de-ai lui Bogdan și Dragoș, cari au ple-at acum șease sute de ani din Transilvania spre Răsărit, și pentru cari Prutul și Nistrul n-au fost ape destul de late ca să-i oprească pe loc.

Amândouă malurile Nistru-lui sunt tot atât de românești ca și malurile Prutului, ale Oltului sau ale Murășului. Dar un blăstăm vechiu, o nenoro-cire mare care ne-a păscut veacuri dearândul, a făcut din râurile și din munții noștri li-nii de despărțire a vieții ace-lorași frați. Carpații au fost ca un zid înalt pentru Românii din România și pentru cei din Transilvania, Prutul și Nistrul au făcut dintr-o singură țară de odinioară trei țări nenoro-cite, cari nu mai știau una de alta. Parcă nu eram frați, par-că nu eram același trup, ace-laș sânge, același suflet.

A trebuit să vie grozavul războiu european ca să facă din noi **un popor.** Vitejia oastei românești a surpat Carpații și frații din cele două țări și-au dat mâna. Nenorocirea de mai pe urmă a României a adus pe frontul ei peste o sută de mii de Moldoveni din Basarabia și de peste Nistru, cari acolo au înțeles că ei sunt — același popor cu Românii, iar revolu-ția rusească a venit să desă-vârșească marea lucrare a re-deșteptării lor, dându-le pu-tința să-și așeze viața pe teme-lii naționale după plac, neîm-piedecați de nimeni.

In sfârșit, neamul nostru în-treg s-a deșteptat la viață și la conștiință națională și de acum înainte nu mai este pu-tere pe lume care să ne ție în întuneric și robie. **Basarabia astăzi nu mai este o gubernie rusească, ci o republică moldo-venească** și norocul ei ademe-nește cu putere și pe frații de peste Nistru.

ROMANII DE PESTE NISTRU

Cu câtă iubire și cu câtă duioșie trebuie să căutăm la acești frați ai noștri, cari de sute de ani locuiesc pe malul stâng al râului, de unde s-au întins departe, până dincolo de Elisavetgrad! Ei au trăit tot-deauna ca neam deosebit, dar nici odată n-au fost sub stăpâ-nirea politică românească, și n-au fost înrâuriți de cultura națională. Nimic nu s-a scris și nu s-a tipărit la ei în cursul vremurilor, — nici un bărbat de vreo însemnătate oarecare pe vre-un teren, n-au dat neamu-lui, și nici de la noi aproape nimic și nimeni n-a trecut la ei. Și totuși ei nu s-au pier-dut, și la cea dintâi adiere a curentului național, ei se deș-teaptă ca dintr-un somn adânc și-și cer dreptul la viață, în rând cu noi ceilalți.

Cea dintâi adunare a Mol-dovenilor din gubernia Herso-nului și a Podoliei, ținută la 17 Decemvrie în **Tiraspole,** a fost în adevăr o minunată do-vadă de puterea de viață a neamului nostru. Cele petrecu-te acolo sunt vrednice de a fi povestite amănunțit, pentru ca din ele să câștige putere su-fletească și acei frați ai noș-tri, pe cari dureroasele amin-tiri ale trecutului și grozavele suferințe ale vremurilor de acum i-au înfrânt până la un loc.

IDEA UNEI ADUNARI LA TIRASPOLE

Frații noștri de peste Ni-stru au fost, poate că cei din urmă, din întreagă Rusie, cari s-au deșteptat la viață națio-nală, după Revoluție. Abia târ-ziu, după congresul soldaților moldoveni, ținut la 21 Octom-brie în Chișinău, și-au dat sea-ma câțiva soldați de peste Ni-stru, că și frații lor de acolo trebuie să înceapă lupta pentru dobândirea drepturilor lor po-litice și culturale. Moldovenii de peste Nistru sunt de două ori mai mulți decât cei din Bu-covina și întrarea lor în lup-ta națională a neamului poate fi de o însemnătate nespus de mare. De aceea, cei cinci sol-dați cari au iscălit chemarea pentru adunarea de la Tiras-pole, pe ziua de 17 Decemvrie 1917, sunt vrednici să li se în-semneze numele cu slove de aur în istoria neamului. In adevăr, frații noștri Bulat, Jalbă, Durbailă, Dumian și Mălaiu vor trebui amintiți în istoria neamului nostru cu ace-eași cinste ca și Pelivan, Ha-lippa, Țanțu, Inculeț și alți frați basarabeni, sau ca și Băr-nuț, Avram Iancu, Papiu Ilari-an și Barițiu din Transilvania, cari cu toții au ostenit în cele mai grele vremuri pentru așe-zarea unei vieți nouă pe seama neamului nostru.

CHEMAREA pe care au ad-resat-o cei cinci de peste Ni-stru este cel dintâi document de viață națională al fraților noștri de acolo, și el va fi păstrat cu sfințenie printre hârtiile, cele mai scumpe ale luptelor noastre politice.

Iată această «CHEMARE»:

CHEMARE

Cu bună samă —
«Numa în uniri putem să
ocupăm dreptatea!»

FRAȚILOR MOLDOVENI!

Au-ajuns o vremi, în cari toate națiunile (neroadili) s-au scos drepturile sale (lor), iar noi moldoveni am rămas mai pe urma altoatelor neamuri — ca cum ar fi rătăcit un cîrdișor de oi de la toată turma!

Noi, fraților, am dormit și nu o avut cine ne trezi păn ci nu o mers alte neamuri pe lîngă noi, bucurîndu-se sub steagurile sale.

Eată noi, ceia ce neam tre-zit și, înfierbîntîndu-se sînge-le cel frățesc în noi neam por-nit ca să trezim părinții, fra-ții și surorile, ca împreună cu tății să ne arătăm — ca se știe toate națiunile, că și noi sîntem un neam bogat, delicat și foarte cult.

Pentru de aceea noi fierbin-te vă poftim părinților, frați-lor și surorilor moldoveni ca să ne adunem (grămădim) cu tății astăzi și împreună să ne rădicăm steagul națiunii (nă-rodului) nostru.

Foarte ferbinte vă poftim ca să vă adunați aleșii frați cî-te doi[2] oameni din tot satul moldovnesc cari trăim pi ma-lul stâng al nestrului (Herson și Cam Pod, gub.)

La întîiul congres moldove-nesc unde au să să deslege tuate dreptețele cinstitului Neam Moldovenesc în oraș Ti-raspol la 17 Decabre 1917 an în Ispoln. Comiteta Soveta R., S. i Cr. Dep.

ști cei învață pi dânșu.

Cap. 2-i.

Invațatura afară de școlă, (adica) biblioteca sa fie pi lim-ba moldoveneasc ca să putem noi Moldoveni anelumena mai bine în lume de cum am fost păr amu.

Cap. 3-i.

Rugaciunea în sfânta Bise-ric să fii pi limba Narodului — Moldovinesc, ca fiiștecare Bă-trân sau Tâner sân-țaleag Cuci-fel di ruraciunie Merge Preu-tul pentru dânșii în — naintea lui Dumnezeu.

Cap. 4-a.

Trebui ca să fii judecatorii curat moldoveni, ca judecata să fii în-țaleaptă pintru Mol-dovanu Nostru, și ca să pua-tă fii ștecare, cu gura lui a spune tuată durerea sa la ju-decată.

Cap. 5-a.

Doftorii trebui să fii cu ști-irea limbii moldoveneasc. Ca să puat ei, înțaleje ceea ci iaspune bolnavul moldovan.

Cap. 6-a.

Deci noi moldovanii nam fost în vațața pân amu, pentru că niau fost oprită dișteptarea, șă lumenarea Neamului Nostru în limba Nuastră Moldove-neasc.

Cilenii Comitetului de orga-nizații.

Praporgic Bulat
Soldat Jaloba
Grajdanin Durbailo
Praporgic Maloman
Bolinoopred Dumean

Stiindu-se în Basarabia des-pre adunarea de la Tiraspole, deputații moldoveni din Sfa-tul țării, **desbătând într-o șe-dință a blocului lor, această chestiune, au aflat de bine să trimită din partea lor o dele-gație la acea adunare, pentru a-i aduce salutul republicii și pentru a le da mână de ajutor la lucrarea cea grea pe care o încep. Delegația a fost alcă-tuită din vicepreședintele Sfa-tului: P. N. Halippa și din de-putații: G. Mare, N. Gafencu și A. Crihan. La aceștia s-a alăturat, ca reprezentant al gazetei «Ardealul», redactorul ei d. Onisifor Ghibu, cari au plecat împreună spre Tiraspo-le în ziua de 16 Decemvrie.**

(Va urma).